

THAM NHŨNG Ở CÁC NƯỚC CHÂU PHI

TS. Phạm Thị Thanh Bình*

Tham nhũng đã trở thành một trong những nguy cơ chính đe dọa tới việc tăng cường khả năng cạnh tranh và phát triển kinh tế xã hội không chỉ của châu Phi mà của nhiều quốc gia, đặc biệt là các quốc gia đang phát triển. Tuy nhiên, tham nhũng ở châu Phi - một châu lục nghèo nhất thế giới (chỉ chiếm 1% tổng FDI, 1% GDP và 2% kim ngạch thương mại toàn cầu)- diễn ra trầm trọng nhất và đang trở thành một vấn nạn. Thống đốc Ngân hàng Thế giới (WB) - ông Wolfensohn - thừa nhận "tham nhũng đang diễn ra hàng ngày trong mọi chính phủ, quốc gia và được coi là một căn bệnh ung thư của châu Phi".

1. Tham nhũng: nguyên nhân và hình thức biểu hiện

Tham nhũng hiểu theo nghĩa rộng là sự đồi bại của một tầng lớp con người trong xã hội, là sự thay đổi từ bản chất tốt sang xấu của con người. Nạn tham nhũng hay hành vi tham nhũng bao gồm cả những hành động sai trái xâm phạm vào những nguyên tắc đã được xã hội thiết lập nhằm đạt những mục đích vụ lợi cá nhân. Tham nhũng là sự gắng sức của con người để có được sự sung sướng, giàu sang hoặc quyền lực thông qua những hành vi bất hợp pháp, và mọi cố gắng để có được lợi ích cá nhân dựa trên những chi phí của xã hội. Tóm lại, tham nhũng chính là việc sử

dụng sai quyền lực công cộng phục vụ cho lợi ích cá nhân. Tham nhũng thể hiện dưới nhiều hình thức, có thể nêu những hình thức biểu hiện chính của tham nhũng là:

1) *Tham nhũng về chính trị (Political Corruption)*: Đây là hình thức tham nhũng cao nhất. Tham nhũng kiểu này được thể hiện rõ nhất khi mà chính các nhà chính trị gia và các nhà hoạch định chính sách - là những người soạn thảo, đưa ra và thực thi các luật phục vụ quyền lợi cho mọi người - lại là những người tham nhũng. Tham nhũng chính trị còn được biểu hiện thông qua việc soạn thảo và thực hiện rất khéo léo các chính sách và luật pháp chỉ để nhằm phục vụ lợi ích cho bản thân các nhà chính trị và những thành viên trong cơ quan lập pháp. Tham nhũng chính trị cũng tương tự như sự hám danh lợi, nó tác động đến mọi cách thức thực hiện quyết định, lôi kéo và vận động các tổ chức chính trị, mọi tiến trình phán quyết và bóp méo các cơ quan của nhà nước, chính phủ.

2) *Tham nhũng hành chính (Bureaucratic Corruption)*: Là hình thức tham nhũng thông thường, diễn ra ở khắp nơi, nó xuất hiện trong nền hành chính công hoặc trong việc thực hiện các chính sách, luật pháp. Mọi công dân trong xã hội hàng ngày đều phải đương đầu và chạm trán với dạng tham nhũng hành chính ở mọi nơi, mọi lúc như trong bệnh viện, trường học, trong các cơ quan cấp văn bằng, chứng chỉ, các

* Viện Kinh tế và Chính trị Thế giới

trạm công an, trạm thuế vụ... Tham nhũng hành chính được xem giống như sự tham nhũng nhằm thoả mãn những nhu cầu bức thiết của con người.

3) *Tham nhũng bầu cử (Electoral Corruption)*: Tham nhũng bầu cử là việc dùng tiền để mua bán phiếu bầu cử hoặc dùng lời hứa để ban phát chức vụ nào đó, hoặc giành các quyền ưu đãi đặc biệt. Tham nhũng bầu cử cũng được thể hiện dưới hình thức dùng quyền lực ép buộc, hăm dọa để có được phiếu bầu cử, thậm chí cả việc can thiệp vào quyền tự do bầu cử của người dân. Nigieria là quốc gia điển hình của tệ tham nhũng bầu cử. Nơi đây, phiếu bầu cử có thể được mua bán công khai, con người có thể bị giết hoặc làm cho thương tật suốt đời vì sự giành giật phiếu bầu cử. Trong mọi cuộc bầu cử, kẻ nào thắng sẽ thắng rất đậm, còn người thua sẽ mất hết.

Có rất nhiều nguyên nhân dẫn đến tham nhũng. Theo David Apter (1963) thì những điều kiện về cơ cấu kinh tế cũng như hoàn cảnh địa lý, văn hoá, chính trị đặc thù của châu Phi là những nguyên nhân của tham nhũng. Nhà kinh tế Gould và Mukend (1989, p 434) chỉ rõ "đó là do nhà nước châu Phi là một "nhà nước mềm yếu", một nhà nước chỉ biết khuếch tán giá trị, sự hiểu biết chung chung, chứ không có sự cam kết, lời hứa nào giành cho quyền lợi của công chúng, nghĩa là một nhà nước không có chút nhiệt huyết nào với lợi ích của nhân dân". Tham nhũng ở châu Phi nghiêm trọng nhất bởi lẽ ở đây không có nền dân chủ bình đẳng. Mọi hệ thống chính trị và văn hoá xã hội làm cho người dân hướng tới các hoạt động tham nhũng. Nhìn chung, những nguyên nhân cơ bản gây nên tình trạng tham nhũng ở các nước kém phát triển nói chung, trong đó có châu Phi là:

Thứ nhất, do sự bất bình đẳng trong phân phối của cải, vật chất.

Thứ hai, địa vị chính trị trong xã hội được xem như là phương tiện chính để đạt được sự giàu có của con người.

Thứ ba, do có sự mâu thuẫn trong việc thay đổi các qui tắc đạo đức xã hội.

Thứ tư, do sự yếu kém trong cơ chế thực thi luật pháp của xã hội và chính phủ.

Thứ năm, thiếu một năng lực quyết đoán mạnh mẽ của cộng đồng quốc gia.

Ngoài những nguyên nhân trên, ở Nigieria còn có một nguyên nhân khác nữa làm tăng thêm tệ tham nhũng, đó là do chế độ khen thưởng và ban phát quyền lợi rất bất công. Có lẽ chế độ này ở Nigieria tồi tệ nhất thế giới. Mọi quyền ưu tiên, ưu đãi đều không công bằng. Những người làm việc chăm chỉ thì không được tuyên dương, khen thưởng. Ngược lại, kẻ lừa đảo, không lương thiện thì được ca ngợi, tán dương.

Hệ thống thuế khoá thiếu hiệu quả cũng là một trong những nguyên nhân dẫn đến nạn tham nhũng nghiêm trọng ở Nigieria. Trong một xã hội, cần phải tổ chức được một hệ thống thuế thích hợp và có hiệu quả để mọi người đều biết và hiểu nguồn thu nhập của mình sau khi đã nộp khoản thuế thu nhập cuối năm. Việc cấm nhập khẩu xe ô tô đã qua sử dụng 5 năm là một ví dụ cụ thể của chính sách yếu kém có thể dẫn đến tham nhũng. Nếu như việc cấm hoạt động kinh doanh này không được xoá bỏ hoàn toàn thì theo ý kiến nhận xét của các nhà phê bình, nó sẽ tấn công vào nền kinh tế, làm cho cuộc sống của giới kinh doanh trở nên nghèo đói và hậu quả là xuất hiện tham nhũng. Sự nghèo đói và bất bình đẳng trong thu nhập có mối liên quan chặt chẽ tới tham

những. Ví dụ điển hình của mối quan hệ này thể hiện rất rõ ở Nigieria - một quốc gia Tây Phi - với số dân khoảng 140 triệu người nhưng đã có tới hơn 110 triệu người sống dưới mức nghèo khổ. Các nhà kinh doanh dùng tiền đút lót các nhân viên thuế quan tham nhũng. Tình trạng này đã gây nên thất thu nguồn thu nhập thuế cần thiết cho đất nước.

Vấn đề là dù tham nhũng xảy ra ở đâu, trong những lĩnh vực, ngành nghề nào, nguyên nhân nào dẫn đến nạn tham nhũng, hay tham nhũng diễn ra dưới hình thức nào, thì một thực tế rất đơn giản là tham nhũng xuất hiện ở các nước kém phát triển nhiều hơn ở những nước phát triển và giàu có. Có thể quan sát và đánh giá điều này qua bảng 1 như sau:

Bảng 1. Đánh giá chỉ số tham nhũng của số nước trên thế giới (10 nước đứng đầu và 10 nước đứng cuối)

A) Thứ tự 10 nước kiểm soát tham nhũng tốt nhất thế giới					
Thứ tự	1998		2001		2003
1	Đan Mạch		Phần Lan		Phần Lan
2	Phần Lan		Đan Mạch		Ailen
3	Thụy Điển		Niu Dilân		Đan Mạch
4	Niu Dilân		Ailen		Niu Dilân
5	Ailen		Xingapo		Xingapo
6	Canada		Thụy Điển		Thụy Điển
7	Xingapo		Canada		Hà Lan
8	Hà Lan		Hà Lan		
9	NaUy		Luxambua		NaUy
10	Thụy Sĩ		NaUy		Thụy Sĩ
B) 10 nước kiểm soát tham nhũng tối nhất thế giới					
1998		2001		2003	
Nước	Thứ tự	Nước	Thứ tự	Nước	Thứ tự
Việt Nam	75	Nga	82	Angôla	124
Nga	76	Tandania	83	Azerbaijan	
Ecuado	77	Ucraina		Camôrun	
Côlômbia	79	Bolivia		Tadgikistan	
Indônêxia	80	Camôrun		Mianma	
Nigieria	81	Kênia		Paraguay	
Tandania	82	Indônêxia	88	Haiti	131
Honduras	83	Uganda		Nigieria	132
Paraguay	84	Nigieria	90	Băngladet	133
Camôrun	85	Băngladet	91		

Nguồn: The Transparency International Corruption Index, 2001, tr 124-136

Ở châu Phi, tư nhân hoá đồng nghĩa với việc tổng thống và gia đình ông ta mua và làm chủ tất cả các công ty và doanh nghiệp nhà nước. Các tổng thống châu Phi thường

làm chủ tới 3/4 kinh tế đất nước. Sự tham nhũng quá lớn và sự quản lý yếu kém của chính phủ là những kẻ thù lớn nhất ngăn cản sự phát triển của châu lục này.

2. Tham nhũng: tình hình và tác động

Ngân hàng Thế giới (WB) xác định tham nhũng là vật cản lớn nhất đối với phát triển kinh tế chính trị và xã hội. Thông qua hối lộ, gian lận, sử dụng sai ưu đãi kinh tế, tham nhũng đã đánh thuế vào người nghèo bằng việc chuyển các nguồn lực rất cần cho họ sang chỗ khác. Theo đánh giá của Ngân hàng Châu Phi (AfDB - African Development Bank), tham nhũng đã làm mất mát khoảng 50% thu nhập thuế hàng năm. Thậm chí ở một số quốc gia, thất thoát do tham nhũng còn lớn hơn cả tổng nợ nước ngoài. Trung bình các hộ gia đình ở châu Phi chi tiêu cho các khoản hối lộ, tham nhũng tới 2-3% tổng thu nhập của họ, còn các hộ gia đình giàu có tiêu tốn cho khoản này hết khoảng 0,9%.

Tác động tiêu cực của tham nhũng đến tăng trưởng kinh tế thể hiện rất rõ ở chỗ nó làm giảm tiêu dùng công cộng cho hoạt động giáo dục, giảm mức đầu tư và tăng tỉ lệ rủi ro trong đầu tư... thể hiện cụ thể ở chỗ, các nhân viên tham nhũng sẽ chuyển vốn đầu tư cho giáo dục tới những vùng, khu vực mà họ có thể dễ dàng nhận hối lộ. Những dự án lớn, khó quản lý như xây dựng sân bay, đường sắt... là những dự án dễ bị tham nhũng, hối lộ nhất. Châu Phi đã bị tổn thất khoảng 30 tỉ USD tiền tài trợ cho phát triển bởi các hành vi, tệ nạn tham nhũng (bảng 2 lần tổng thu nhập GDP của cả 3 nước Gana, Kênia và Uganda cộng lại). Báo cáo của Liên minh Châu Phi (AU- African Union) vào tháng 9/2002 đã đánh giá, tham nhũng làm tổn hại về kinh tế tới 148 tỉ USD/ năm (bao gồm cả những chi phí trực tiếp và gián tiếp).

Theo công trình nghiên cứu về chỉ số đánh giá tham nhũng CPI (Corruption Perception Index) của Tổ chức minh bạch quốc tế và Trường Đại học Goettingen (Transparency International and Goettingen University), Nigêria được coi là một trong những quốc gia có nạn tham nhũng nặng nề nhất, xếp thứ 90 trong số 91 quốc gia có nhiều tham nhũng nhất thế giới (xem bảng 2).

Số liệu bảng 2 cho thấy trong năm 2002 chỉ có 6 trong số 21 nước châu Phi được xếp hạng ở mức trên 40% (từ 40% trở xuống là mức kiểm soát tham nhũng kém). Trong suốt giai đoạn 6 năm (1996-2002), chỉ có 3 nước có tiến bộ rõ rệt trong việc chống tham nhũng và nâng mức xếp hạng thêm được trên 10% hoặc hơn (đó là Buôckina Phaxô: từ 44% lên 58%; Xênegan: từ 39% lên 53%; và Tôgô: từ 13% lên 33%). Năm 1996, thực tế kiểm soát tham nhũng của nhóm thứ nhất không tốt hơn nhiều so với các nhóm khác và trong suốt giai đoạn 6 năm chỉ có 1 nước trong nhóm này (Buôckina Phaxô) là nâng được mức cải thiện chống tham nhũng trên 10%, nhưng đồng thời khả năng kiểm soát tham nhũng của 2 nước khác trong nhóm (Môdambích và Uganda) lại bị giảm đi với số lượng tương ứng (từ 33% và 32% xuống còn 15% và 16%).

Năm 2003, phần lớn các nước châu Phi bị xếp thứ tự ở nửa cuối trong danh mục của bảng đánh giá về chỉ số tham nhũng của 133 nước. Các nước châu Phi có mức tham nhũng lớn nhất là: Bôtxoana (5.7), Tuynidi (4.9), Namibia (4.7), Kênia (1.9), Angola và Camorun (1.8) và Nigêria (1.4)^{*}

* Ghi chú: 1 là mức tham nhũng cao, 10 là mức tham nhũng thấp hơn.

Bảng 2. Xếp loại mức kiểm soát tham nhũng của 21 nước châu Phi

Nước	Mức kiểm soát tham nhũng năm 1996 (%)	Mức kiểm soát tham nhũng năm 2002 (%)
Nhóm thứ nhất:		
Mức trung bình:	31	31
Bênanh	-	34
Buôckina Faxô	44	58
Gana	36	43
Malauy	12	20
Mali	44	46
Môđambich	33	15
Uganda	32	16
Dămbia	16	17
Nhóm thứ hai:		
Mức trung bình:	39	33
Camorun	7	9
Sat	-	13
Ghinê	66	36
Madagaxca	66	62
Môritani	-	63
Nigiê	44	8
Xênégan	39	53
Tandania	9	16
Nhóm thứ ba:		
Mức trung bình:	31	15
Côt Đivoa	72	23
Kênia	9	11
Nigêria	5	3
Tôgô	13	33
Dimbabuê	55	6

Ghi chú: Nhóm thứ nhất gồm 8 nước duy trì được các chương trình cải cách liên tục trong suốt giai đoạn 1988- 1996 và nhận được sự trợ giúp về tài chính từ Chương trình đặc biệt của châu Phi (Special Program for Africa).

Nhóm thứ hai cũng gồm 8 nước bắt đầu thực hiện các chính sách cải cách rất mạnh trong những năm 1990 và vẫn tiếp tục duy trì được những cuộc cải cách này cho đến tận cuối năm 2001.

Nhóm thứ ba gồm 5 nước. Mặc dù tất cả các nước này đều thực hiện một số cải cách chính sách trong những năm 1990, nhưng do những cuộc nổi loạn chính trị diễn ra ở trong nước dưới các hình thức khác nhau đã làm lu mờ mọi cố gắng của các chính sách cải cách kinh tế.

Nguồn: Brian Levy and Sahr Kpundeh (2004): "Building State Capacity in Africa: New Approach, Emerging Lessons". World Bank Institute and the Africa Region Vice Presidency of the World Bank, P9.

3. Các chiến dịch và giải pháp chống tham nhũng của châu Phi

Tham nhũng ở châu Phi là một vấn đề nan giải và trầm trọng. Để giải quyết vấn đề này thậm chí phải mất hàng thế kỷ bởi vì tham nhũng đã trở thành một căn bệnh và nó được xem như một lối sống bình thường của người dân châu Phi. Mặc dù các nước châu Phi đã thực hiện rất nhiều chiến lược chống tham nhũng, nhưng kết quả hoạt động của các chiến lược này không gặt hái được nhiều thành công. Các chiến lược chống tham nhũng của Châu Phi đáng được chú ý là:

Thứ nhất, các chiến dịch quốc gia (National Campaigns) tập trung điều tra những hoạt động tham nhũng, khả năng tạo dựng các tổ chức chống tham nhũng. Về cơ bản, các chiến dịch quốc gia được tiến hành dưới sự chỉ đạo của chính phủ, không có sự tham gia của các tổ chức khác. Điển hình là chiến dịch chống tham nhũng ở cấp quốc gia của Tổng thanh tra của Chính phủ Uganda (Inspector General of Government in Uganda); Tổ chức chống tham nhũng của Kênia (Kenya Anti-Corruption Authority); Ủy ban ngăn chặn hành vi tham nhũng ở Tandanania (Prevention of Corrup - Bureau in Tanzania) và Ủy ban chống tham nhũng ở Malaui (Anti Corrup - Bureau in Malawi). Mặc dù mức độ thực hiện chiến dịch này khác nhau giữa các nước, nhưng mục đích duy nhất đều là nhằm làm thay đổi căn bản trong quan điểm của các nhân viên chính phủ về nhận thức chính trị của các chiến dịch, tiến hành các hoạt động điều tra tham nhũng và khởi tố những ai vi phạm sự tín nhiệm của dân chúng. Ủy ban luật pháp của một số nước như Kênia,

Uganda và Gana hoạt động có hiệu quả hơn. Ví dụ, Ủy ban quyết toán chung của Uganda (Public Account Committee PAC) yêu cầu tất cả các bộ và cơ quan của chính phủ phải có một bản thanh toán đích thực các khoản chi tiêu của chính phủ. Nhờ sự làm việc có hiệu quả của ủy ban này mà nhiều cán bộ có thâm niên lâu năm làm việc trong chính phủ bị khởi tố và sa thải. Để đảm bảo tính hiệu quả lâu dài của PAC, một số chức năng hoạt động của nó đã được phi tập trung hoá và cho đến nay đã chuyển quyền lãnh đạo sang Ủy ban quyết toán theo khu vực (DAC- District Accounts Committee). Trong khi đó, ở một số nước như Xiêra Lêôn, Nigiêria và Tandanania, chiến dịch quốc gia trong cuộc đấu tranh chống tham nhũng thực chất không đạt kết quả bởi vì sự thống trị của đảng cầm quyền và sự sắp xếp tổ chức trong thượng nghị viện chính là những rào cản đối với cuộc chiến chống tham nhũng. Các thành viên trong ủy ban quyết toán chung PAC của Tandanania tuy không liên tục, nhưng thường luân phiên nhau giữ những chức vụ và vị trí làm việc quan trọng trong các cơ quan chính phủ. Có thể khẳng định rằng thiếu năng lực và ý chí chính trị là những nguyên nhân làm hạn chế tính hiệu quả trong cuộc đấu tranh chống tham nhũng ở châu Phi.

Thứ hai, các chiến dịch ở cấp địa phương (Local or Citizen level Campaigns) tập trung vào các hoạt động giám sát cộng đồng, các bản báo cáo điều tra của mọi tầng lớp nhân dân và những cố gắng của khu vực tư nhân, những cuộc họp ở cấp địa phương của các tổ chức giám sát minh bạch quốc tế. Trên thực tế, các tổ chức minh bạch quốc tế có ảnh hưởng lớn tới

cuộc đấu tranh chống tham nhũng ở châu Phi. Từ năm 1996 đến 1999 nhiều nước châu Phi như Gana, Uganda, Tandia, Dambia, Dimbabuê đã liên tục tiến hành nhiều cuộc cải cách kinh tế. Tổ chức Minh bạch Quốc tế cũng phối hợp với Viện ngân hàng thế giới (World Bank Institute) tổ chức những cuộc hội thảo quốc gia bàn về tác động cũng như ảnh hưởng tiêu cực của tham nhũng tới phát triển kinh tế. Nhờ có những cuộc hội thảo này mà Liên minh chống tham nhũng của Gana (Anti Corruption Coalition of Ghana) bao gồm các đại diện trong chính phủ đã vạch ra một cách rõ ràng và cụ thể kế hoạch chống tham nhũng quốc gia. Các đại diện của khu vực tư nhân, của xã hội dân sự và các tổ chức tuyên truyền báo chí cũng thành lập một cơ quan giám sát dân sự TACIMO (Tanzania Civic Monitor) để theo dõi mọi hoạt động của kế hoạch này. Nhìn chung, các chiến dịch địa phương ít có sự trợ giúp về tài chính từ các tổ chức song phương và đa phương. Đây là nguyên nhân làm cho các chiến dịch này kém hiệu quả.

Thứ ba, các sáng kiến của nhân dân (Populist Initiatives) gồm những hoạt động táo bạo của quân đội, các chiến dịch tuyên truyền về đạo đức và sự thanh lọc người giúp việc dân sự. Ở châu Phi, các nhân viên tham nhũng thường bị trừng phạt rất khắc nghiệt, chẳng hạn như Luật 1979 của Gana hay Luật 1980 của Libêria. Mặc dù vậy, các chiến dịch tuyên truyền đạo đức con người và thanh trừng tham nhũng được tiến hành theo chế độ quân đội thường bị thất bại bởi do các chiến dịch này không thực hiện được mục tiêu hiện đại hoá xã hội dân sự, mà

chỉ tập trung vào các biện pháp ổn định nhanh, trừng phạt và phế truất các nhân viên chính phủ. Chính do sự yếu kém về tổ chức và nền văn hoá không thay đổi đã dẫn đến hậu quả là tạo ra một môi trường cho tham nhũng đến nay vẫn tồn tại và ngày càng phát triển ở hầu hết các nước châu Phi.

Thứ tư, hoạt động của các tổ chức quốc tế như của Ngân hàng Thế giới (WB), Quỹ Tiền tệ Quốc tế (IMF), OECD, UNDP, Tổ chức Minh bạch Quốc tế và các nhóm tổ chức đa phương khác. Với quan điểm xoá bỏ tận gốc tình trạng tham nhũng, các tổ chức quốc tế luôn luôn thể hiện sự mong muốn các nước châu Phi phải thực hiện triệt để mọi chính sách để kiểm soát vấn đề bức bối này. Từ giữa những năm 1990, Ngân hàng Thế giới đã khởi xướng hơn 600 chương trình chống tham nhũng và những sáng kiến quản trị ở gần 100 nước khác nhau. Mục đích của những chương trình này bao gồm tăng sự chịu trách nhiệm chính trị, tăng cường sự tham gia của các tổ chức xã hội, tạo ra khu vực tư nhân có khả năng cạnh tranh, thiết lập các rào cản pháp lý đối với quyền lực và tăng cường quản lý khu vực công. Các sáng kiến này bao gồm khuyến khích công chức công khai tài sản, đào tạo chánh án, giảng dạy cách viết phóng sự điều tra cho các nhà báo, hỗ trợ quản trị công ty thông qua chương trình đối ngoại giáo dục của công ty tài chính quốc tế (IFC). Gần một phần tư các dự án mới hiện nay có phần chi tiêu công và cải cách tài chính. Quan trọng hơn cả là việc tuyên chiến xoá bỏ tham nhũng của Ngân hàng Thế giới đã giúp tạo ra một phản ứng thực sự của toàn thế giới đối với vấn đề này. Ngân hàng

Thế giới cũng đang có những hoạt động nhằm thực hiện việc quản lý và chống tham nhũng trong tất cả quá trình lập kế hoạch và triển khai dự án.

Thông qua sự giúp đỡ về kỹ thuật và các hình thức giúp đỡ khác, các nhà tài trợ song phương và đa phương đã và đang giúp các nước châu Phi tiến hành cải cách, đặc biệt là cải cách khu vực công để giảm nguy cơ gây ra tham nhũng, củng cố về mặt tổ chức nhằm nâng cao chất lượng quản lý cũng như năng lực lãnh đạo của chính phủ. Tuy nhiên, những cố gắng của tổ chức quốc tế cũng ít thành công trừ khi các tổ chức quốc tế này nhận được sự ủng hộ và phối hợp hành động nhiệt tình từ các tổ chức châu Phi.

Những phân tích về các chiến lược chống tham nhũng như trên cho thấy, đã đến lúc cần phải thay đổi cách tiếp cận cũng như cơ chế trợ giúp các nước châu Phi. Để kiểm soát tệ tham nhũng hiệu quả quan trọng là phải có những chính sách có hiệu lực. Theo ông Robert S. McNamara - nguyên thống đốc của Ngân hàng thế giới (WB) - chiến dịch chống tham nhũng châu Phi muốn thành công đều phải tiến hành những bước sau:

Thứ nhất, phải có sự ủng hộ có hiệu lực, rõ ràng và trực tiếp của cơ quan quyền lực chính trị cao nhất, đó là tổng thống hoặc thủ tướng.

Thứ hai, phải làm minh bạch và xác định rõ trách nhiệm trong chức năng và hoạt động của chính phủ, đặc biệt trong tất cả các giao dịch tài chính.

Thứ ba, khuyến khích các hình thức thông tin, truyền thanh, báo chí một cách

tự do để mọi người dân đều biết được thực trạng của tham nhũng trong xã hội.

Thứ tư, giảm đến mức tối thiểu và đơn giản hoá các hoạt động điều chỉnh của chính phủ, đặc biệt là các hoạt động liên quan đến việc cấp phát văn bằng, chứng chỉ và đặt ra những vị trí ưu đãi trong xã hội, để từ đó hạn chế các cơ hội tìm kiếm địa vị dựa trên những hành vi tham nhũng.

Thứ năm, đưa những điều khoản chống hối lộ vào tất cả các bản hợp đồng lớn có sự tham gia của các tập đoàn, công ty, vào tất cả các bản hợp đồng liên quan đến vấn đề tư nhân hoá các doanh nghiệp của chính phủ và phát triển các nguồn tài nguyên thiên nhiên. Đảm bảo việc thực hiện các điều luật này một cách có hiệu quả.

Thứ sáu, cần phải có tờ khai về vốn tài sản cố định: những cá nhân có vị trí cao trong xã hội (như tổng thống, bộ trưởng, các nhân viên luật pháp, các thống đốc ngân hàng trung ương, cảnh sát, hải quan, đại tướng quân đội...) buộc phải kê khai với ngân hàng (cả ngân hàng địa phương và ngân hàng nước ngoài) về tài sản cố định hoặc về số vốn đầu tư bất động sản của mình để mọi người đều biết được số tài sản mà họ có. Theo các chuyên gia về chống tham nhũng thì chiến lược này nhằm xác minh những hành vi bí mật che giấu tài sản và các tài khoản đó sẽ được kiểm tra.

Thứ bảy, khước từ sự trợ giúp: Các nước và tổ chức tài trợ quốc tế (IMF, WB...) cũng có thể giúp các nước có tệ tham nhũng cao bằng cách nên tạm dừng không cung cấp tài chính cho những chính phủ có nhiều nạn tham nhũng.

Thứ tám, xem xét tỉ mỉ, cẩn thận mọi nguồn thu nhập: việc thẩm tra kỹ lưỡng của các tổ chức tài chính về nguồn vốn đặt cọc có số lượng lớn sẽ giúp kiểm soát được tình trạng mất mát tài sản của ngân sách quốc gia.

Ngoài ra, các nước châu Phi cần phải phát triển một nền văn hoá tương đối mở, chứ không phải một mô hình quan liêu bí mật như hiện nay và phải tiếp cận cơ chế

xét khen thưởng trong lĩnh vực việc làm và phân phối các nguồn lực quốc gia. Điều quan trọng nhất là trong cuộc đấu tranh chống tham nhũng, giới lãnh đạo của các nước châu Phi phải có một ý chí chính trị quyết đoán và rõ ràng. Mỗi quốc gia đều phải xác định được những mục tiêu ưu tiên riêng của mình và biết tập trung vào những chiến lược cụ thể để đạt được kết quả tốt nhất.

Tài liệu tham khảo

Brian Levy and Sahr Kpundeh (2004), *Building State Capacity in Africa: New Approaches, Emerging Lessons*, WBI Development Studies. World Bank Institute and the Africa Region Vice Presidency of the World Bank.

Chikulo, Bornwell C, Hope Kempe Ronald, "Corruption and Development in Africa: Lessons from Country Case Studies", Palgrave Publisher, 1999.

Khaled Abdel-Ais Algoari, *Corruption in Africa*, The International Politics Journal, Jan/2001.

Susan Rose-Ackerman "Corruption and Government: Causes, Consequences and Reform", Cambridge University Press, 1999.

Softcover "Reporting Corruption in Southern Africa", Human Rights Publisher. Trust of Southern Africa.

Victor E. Dike "Democracy and Political Life in Nigeria", Amadu Bello University Press, 2001.

Báo Nhân dân ngày 15/1/2005